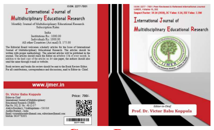
Cover Page

INTERNATIONAL JOURNAL OF MULTIDISCIPLINARY EDUCATIONAL RESEARCH
ISSN:2277-7881(Print); IMPACT FACTOR :10.16(2026); IC VALUE:5.16; ISI VALUE:2.286
Peer-Peer Reviewed, Refereed & Open Access International Journal - As per UGC Norms
(Fulfilled Suggests Parameters of UGC by IJMER)
Volume:15, Issue:4(1), April 2026
Scopus Review ID: A2B96D3ACF3FEA2A
Article Received: Reviewed: Accepted
Publisher: Sucharitha Publication, India
Online Copy of Article Publication Available: www.ijmer.in

హిందూపురం ప్రాంత మాండలికం – పరిశీలన

పరిశోధకులు : రాయపాటి శివయ్య,
పాఠశాల సహాయకులు, తెలుగు,
జిల్లా పరిషత్ ఉన్నత పాఠశాల, నూతిమడుగు,
అనంతపురం జిల్లా.
9885154281,
rayapati03@gmail.com

పరిచయం :

భాష అనేది కేవలం భావ వినిమయ సాధనం మాత్రమే కాదు. అది ఒక జాతి చరిత్రకు, భౌగోళిక స్థితిగతులకు మరియు సామాజిక పరిణామానికి సజీవ సాక్ష్యం. ఆంధ్రప్రదేశ్ దక్షిణ సరిహద్దున, కర్ణాటక పీఠభూమికి ఆనుకుని ఉన్న శ్రీ సత్యసాయి జిల్లాలోని హిందూపురం, లేపాక్షి, పరిగి మరియు చిలమత్తూరు మండలాలు భాషా పరంగా ఒక విలక్షణమైన అస్తిత్వాన్ని కలిగి ఉన్నాయి. ఇక్కడి మాండలికం రాయలసీమ తెలుగులోని పౌరుషాన్ని, కన్నడ భాషలోని మాధుర్యాన్ని, మరియు శతాబ్దాల నాటి విజయనగర వైభవాన్ని తనలో నింపుకుంది. ఈ వ్యాసం క్రీ॥పూ॥ నుండి నేటి ఆధునిక యుగం వరకు హిందూపురం ప్రాంతపు మాండలికం సాగించిన ప్రయాణాన్ని, దానిలోని వైవిధ్యాలను నాకున్న అవగాహనతో, సమాచార పరిధితో చర్చిస్తున్నాను.

మట్టి వాసన – మాట వరుస :

"మాండలికం అనేది కేవలం ఒక ప్రాంతపు యాస మాత్రమే కాదు, అది ఆ నేల చరిత్రను, ప్రజల జీవనశైలిని మరియు వృత్తి సంస్కృతిని ప్రతిబింబించే అద్దం. ఆంధ్రప్రదేశ్ దక్షిణ సరిహద్దు మండలాలైన హిందూపురం, లేపాక్షి, పరిగి మరియు చిలమత్తూరు ప్రాంతాల్లోని మాండలికం తెలుగు భాషా చరిత్రలో ఒక ప్రత్యేక అధ్యాయం. కర్ణాటకకు ఆనుకుని ఉండటం వల్ల ఇక్కడి భాషలో కన్నడ పదజాలం మరియు రాయలసీమ తెలుగు యాసలు అద్భుతంగా మేళవించాయి. క్రీ॥పూ॥నాటి ప్రాకృత ప్రభావం నుండి నేటి పట్టు పరిశ్రమ మరియు డిజిటల్ యుగపు ఆధునిక పదాల వరకు ఈ ప్రాంతపు మాండలికం ఎలా పరిణామం చెందిందో, పాలన, చారిత్రక, కళ, కుల వృత్తుల వారీగా ఆ పదజాలం ఎలా వైవిధ్యతను సంతరించుకుందో చూద్దాం.

హిందూపురం, లేపాక్షి, పరిగి మరియు చిలమత్తూరు ప్రాంతాల మాండలిక ప్రస్థానం క్రీ॥పూ॥ (BC) నుండి నేటి వరకు అత్యంత ఆసక్తికరమైన మలుపులు తిరిగింది. 15 వ శతాబ్దానికి ముందు (ముఖ్యంగా క్రీ॥పూ॥1100 – 1400 మధ్య)హిందూపురం, పరిగి, లేపాక్షి ప్రాంతం చాళుక్య, చోళ, మరియు హొయసల సామ్రాజ్యాల పాలనలో ఉండేది. ఆ కాలపు మాండలికాలు నేటి రాయలసీమ యాసకు పునాదులు వేసిన ప్రాచీన తెలుగు మరియు పాత కన్నడ మిశ్రమంగా ఉండేవి.

అప్పటి మాండలిక విశేషాలు మరియు ప్రయోగాలు ఇక్కడ చూద్దాం

శాసన భాషా ప్రయోగాలు :

15వ శతాబ్దానికి ముందు ఇక్కడ లభించిన శాసనాల్లో (ముఖ్యంగా పరిగి, చిలమత్తూరు ప్రాంతాల్లో) భాషా శైలి ఇలా ఉండేది. అర్ధానుస్వారాలు (అర్ధ సున్నాలు): అప్పట్లో 'సున్న' వాడకం తక్కువ. ఉదాహరణకు, 'కందుకూరు' ను 'కఁదుకూర్' అని, 'తండ్రి'ని 'తఁద్రియే' అని రాసేవారు. శకట రేఫ (ఱ)ను నేడు మనం వాడని 'ఱ' అక్షరం అప్పట్లో విపరీతంగా వాడేవారు. (ఉదా: పఱివి – నేటి పరిగి). లింగ ప్రత్యయాలను చూస్తే పురుష నామాలకు చివర 'అయ్య', 'రాజు' అనే పదాలు చేర్చేవారు. 'అరసు','అరజు' అనే మాటలకు కన్నడ, తెలుగు భాషల్లో రాజు అని అర్థం. ఇది తద్భవ రూపం.

Cover Page

INTERNATIONAL JOURNAL OF MULTIDISCIPLINARY EDUCATIONAL RESEARCH
ISSN:2277-7881(Print); IMPACT FACTOR :10.16(2026); IC VALUE:5.16; ISI VALUE:2.286
Peer-Peer Reviewed, Refereed & Open Access International Journal - As per UGC Norms
(Fulfilled Suggests Parameters of UGC by IJMER)
Volume:15, Issue:4(1), April 2026
Scopus Review ID: A2B96D3ACF3FEA2A
Article Received: Reviewed: Accepted
Publisher: Sucharitha Publication, India
Online Copy of Article Publication Available: www.ijmer.in

'పరువి విషయ' మాండలికం :

పరిగిని అప్పట్లో 'పరువి' అని పిలిచేవారు. ఇది ఒక పరిపాలనా కేంద్రం (విషయ)."పరువి విషయమున..." అని శాసనాల్లో వాక్యాలు మొదలయ్యేవి. ఇక్కడ 'విషయము' అంటే 'ప్రాంతం' అని అర్థం. చెరువులను కెఱ్ (తమిళ/కన్నడ ప్రభావం) అని లేదా 'తటాకము' అని పిలిచేవారు.

తమిళంలో చెరువును కెఱ్ అని పిలుస్తారు. అయితే తమిళంలో. కెఱ్ అంటే ప్రధానంగా సాగునీటి కోసం ఉపయోగించే పెద్ద చెరువు లేదా జలాశయం (irrigation tank/lake).

కన్నడలో చెరువును సాధారణంగా "కెరె" (Kere) అంటారు (ఉదాహరణకు: శంకీ ట్యాంక్ను "గంధదకోటి కెరె" అని పిలిచేవారు). అయితే, కన్నడ నిఘంటువుల ప్రకారం "ఏరి" (Eri/Eri) అనే పదానికి కొన్ని ప్రత్యేక అర్థాలు ఉన్నాయి. నీటి ప్రవాహాన్ని అడ్డుకోవడానికి వేసిన కట్ట లేదా గట్టు (embankment/bund).

కొన్ని ప్రాంతీయ మాండలికాల్లో సాగునీటి కోసం ఉపయోగించే చిన్న కాలువ. ఎత్తైన ప్రదేశం లేదా దిబ్బ. అనే అర్థాలున్నాయి.

ముఖ్యమైన గమనిక :

హిందూపురం (రాయలసీమ) మాండలికంలో "ఏరు" అంటే నది (River). కానీ తమిళంలో "కెఱ్ అంటే చెరువు (Lake/Tank). అంటే ఒకే మూలం ఉన్నప్పటికీ, వేర్వేరు భాషల్లో / మాండలికాల్లో దీని అర్థం కొంచెం మారుతూ ఉంటుంది. కెఱ్ తాళవ్యీకరణ చెఱువు.

కన్నడ – తెలుగు సమ్మేళనం (గంగరాజులు– నొలంబుల కాలం)

సంబోధనల పరంగా మనం చూస్తే గ్రామ పెద్దను 'గావుండ' (Gounda/Gowda) అని పిలిచేవారు. ఇదే తర్వాతి కాలంలో 'గౌడు' లేదా 'గౌడ'గా మారింది.

గావుండ (Gvua) అనేది దక్షిణ భారతదేశ చరిత్రలో, ముఖ్యంగా కర్ణాటక మరియు దాని సరిహద్దు ప్రాంతాలలో ఉపయోగించిన ఒక ముఖ్యమైన పరిపాలనా పదవి.

దీని గురించి ప్రధాన అంశాలు ఇక్కడ ఉన్నాయి :

గ్రామ పెద్ద : ప్రాచీన మరియు మధ్యయుగ కాలంలో (రాష్ట్రకూట, హొయసల, పశ్చిమ గంగ రాజవంశాల కాలంలో) గ్రామ పరిపాలనా అధికారిని "గావుండ" అని పిలిచేవారు. గ్రామంలో శాంతిభద్రతలు కాపాడటం, పన్నులు వసూలు చేయడం వీరి ప్రధాన బాధ్యత.

హొయసల పరిపాలనలో రెండు రకాల గావుండాలు ఉండేవారు. సాధారణ భూస్వాములు లేదా రైతుల ప్రతినిధులుగా ఉన్న వారిని "ప్రజాగావుండ" అని పిలిచేవారు. ధనిక భూస్వాములు మరియు ఉన్నత హోదా కలిగిన వారిని "ప్రభు గావుండ" అని అనేవారు. గావుండ అనే పదం సంస్కృత పదమైన 'గ్రామకూట' (గ్రామ పెద్ద) నుండి ప్రాకృతం ద్వారా (గ్రామఉడ గావుండ) రూపాంతరం చెందిందని చరిత్రకారులు భావిస్తారు. మరికొందరు 'గావు' (గోవు) నుండి వచ్చిందని, ఎక్కువ పశువులు మరియు భూమి ఉన్నవారిని ఇలా పిలిచేవారని కూడా చెబుతారు. కాలక్రమేణా ఈ పదమే కన్నడలో "గౌడ" గా మరియు తమిళంలో "గౌండర్"గా మారింది. ఆంధ్రప్రదేశ్ సరిహద్దు ప్రాంతాల్లో (ముఖ్యంగా హిందూపురం వంటి రాయలసీమ ప్రాంతాల్లో) కూడా చారిత్రక శాసనాలలో ఈ పదం కనిపిస్తుంది.

నొలంబవాడి రాజధాని అయిన హేమావతిలో దొరికిన 9వ శతాబ్దపు నొలంబవాడి శాసనాలలో 'గావుండ' అనే పదం అత్యధికంగా కనిపిస్తుంది. అక్కడ మరణించిన వీరుల స్మారకార్థం వేయించిన 'వీరగల్లు' శాసనాల్లో వారిని గౌరవంగా 'గావుండ' అని పిలిచేవారు. బెదిరూర్ గ్రామ శాసనం (క్రీ.శ. 634–35): గంగ వంశపు రాజు భువిక్రమ వేయించిన ఈ శాసనంలో "విక్రమాదిత్య గావుండ" అనే అధికారి పేరు కనిపిస్తుంది. శాసనాలలో ప్రస్తావించబడిన తొలి గావుండాలలో ఇతను ఒకడు. మత్తరు అనేది ప్రాచీన మరియు మధ్యయుగ కాలంలో దక్షిణ భారతదేశంలో, ముఖ్యంగా కర్ణాటక మరియు ఆంధ్రప్రాంత సరిహద్దులలో భూమిని కొలవడానికి ఉపయోగించిన ఒక ప్రమాణం.ఈ పదం 5వ శతాబ్దానికి చెందిన బనవాసి కదంబ రాజుల కాలం నుండి శాసనాలలో కనిపిస్తుంది. హొయసల, రాష్ట్రకూట మరియు కళ్యాణి చాళుక్యుల

Cover Page

INTERNATIONAL JOURNAL OF MULTIDISCIPLINARY EDUCATIONAL RESEARCH
ISSN:2277-7881(Print); IMPACT FACTOR :10.16(2026); IC VALUE:5.16; ISI VALUE:2.286
Peer-Peer Reviewed, Refereed & Open Access International Journal - As per UGC Norms
(Fulfilled Suggests Parameters of UGC by IJMER)
Volume:15, Issue:4(1), April 2026
Scopus Review ID: A2B96D3ACF3FEA2A
Article Received: Reviewed: Accepted
Publisher: Sucharitha Publication, India
Online Copy of Article Publication Available: www.ijmer.in

కాలంలో ఇది చాలా ప్రాచుర్యంలో ఉండేది.

నేటి 'ఎకరం' లేదా 'గుంట' లాగానే, అప్పట్లో భూమి వైశాల్యాన్ని లెక్కించడానికి 'మత్తరు'ను వాడేవారు. శాసనాల ప్రకారం, ఒక మత్తరు సుమారు **100** నుండి **900** "కమ్మ"లకు (Kamma/Khamba) సమానంగా ఉండేది (ప్రాంతాన్ని బట్టి మారుతుంటుంది). అరె మత్తరు అనగా సగం మత్తరు అని అర్థం. కమ్మ/కంబ అనగా మత్తరు కంటే చిన్న కొలత.

హిందూపురం ప్రాంతం చారిత్రక పరిపాలనలో కర్ణాటక సరిహద్దులతో ముడిపడి ఉండటం వల్ల, అక్కడ దొరికిన అనేక ప్రాచీన శాసనాలలో భూదానాల గురించి చెప్పేటప్పుడు ఈ 'మత్తరు' ప్రస్తావన వస్తుంది."పది మత్తర్ల భూమి దానము" అనే ప్రయోగాలు పాత శాసనాల్లో కనిపిస్తాయి.

కర్ణాటకలోని కిత్తదహల్లి శాసనం (క్రీ॥శ॥ **1039**) లో భూమిని మత్తరు మరియు కమ్మ (Kamma)లలో కొలిచినట్లు స్పష్టంగా ఉంది. ఇందులో "మత్తర్పన్నెరడు" (పన్నెండు మత్తరులు) అనే ప్రయోగం కనిపిస్తుంది.కళ్యాణి చాళుక్యుల కాలం నాటి పుర శాసనం (క్రీ॥శ॥ **1018**)లో బ్రాహ్మణులకు మరియు దేవాలయాలకు దానం చేసిన భూమిని కొలవడానికి మత్తరు అనే పదాన్ని వాడారు. ఉదాహరణకు : "బ్రహ్మపురియ మత్తరు **150**", "గద్దె మత్తరు **3**" వంటి ప్రయోగాలు ఇందులో ఉన్నాయి.

పల్నాటి చరిత్రకు సంబంధించిన మాచర్ల శాసనం (క్రీ.శ. **1314**) (దాన శాసనం)లో కూడా భూమి కొలతలకు సంబంధించి మత్తరు ప్రస్తావన ఉంది.

8వ శతాబ్దానికి చెందిన తాళ్లపల్లి మరియు పిలవర శాసనాలలో యుద్ధాలలో మరణించిన "బోల్వ గంగ గావుండ", "అన్న గావుండ" వంటి గ్రామ పెద్దల పేర్లు ఉన్నాయి. అనంతపురం జిల్లా గుత్తి సమీపంలోని నరసింహస్వామి దేవాలయం వద్ద ఉన్న కన్నడ శాసనాలలో (క్రీ॥శ॥ **1507**) కూడా పలువురు గావుండల (Gaundas) ప్రస్తావన ఉంది. ఈ శాసనాలు ప్రధానంగా భూమి పంపిణీ, పన్నులు మరియు గ్రామ పరిపాలనలో ఆయా పదవుల ప్రాముఖ్యతను వివరిస్తాయి. **15**వ శతాబ్దానికి ముందు (ముఖ్యంగా క్రీ॥శ॥ **1100 – 1400** మధ్య) హిందూపురం, పరిగి, లేపాక్షి ప్రాంతం చాళుక్య, చోళ, మరియు హొయసల సామ్రాజ్యాల పాలనలో ఉండేది.

శాతవాహనుల కాలంలో భాషా పరంగా అప్పట్లో ఈ ప్రాంతంలో ప్రాకృతం మరియు ప్రాచీన దేశి (తెలుగు-కన్నడ మూలభాష) వాడుకలో ఉండేవి. పరిగి (పరువి) వంటి ప్రాంతాలు అప్పట్లోనే జనపదాలుగా ఉండేవి. శాసనాల్లో 'గామ' (గ్రామం), 'ధమ్మ' (ధర్మం) వంటి ప్రాకృత పదాల ప్రభావం మాండలికంలో ఉండేది.

క్రీ॥శ॥ **1**వ శతాబ్దం నుండి **10**వ శతాబ్దం వరకు నొలంబులు, గంగులు, రాష్ట్రకూటులు ఈ ప్రాంత పాలకులుగా ఉండేవారు. వారి పాలనాకాలంలో తెలుగు, కన్నడ భాషలు కలిసి సాగుతున్న దశను మనం చూడొచ్చు.
అక్షరాల్లో 'ఱ' (శకట రేఫ) వాడకం ఈ కాలంలో గరిష్టంగా ఉండేది.

క్రీ॥శ॥ **11**వ శతాబ్దం నుండి **14**వ శతాబ్దం వరకు చాళుక్య-హొయసల ప్రభావం వల్ల ఈ కాలంలో తెలుగు భాష మీద కన్నడ భాషా ప్రభావం పెరిగిన కాలంగా మనం గమనించవచ్చు.

ఉదాహరణకు 'ప' కారం 'హ' కారంగా మారడం (ఉదా: పది – హది). ఈ కాలంలోనే సరిహద్దు ప్రాంతాల్లో 'ద్విభాషా సంస్కృతి' స్థిరపడింది.

వృత్తి పదాలలో చూస్తే 'పెగ్గడ' (అధికారి), (శ్రేష్ఠుడు – గొప్ప), 'తలారి' (కావలి) వంటి పదాలు వాడుకలోకి వచ్చాయి. పెగ్గడ (లేదా ప్రెగ్గడ) అనే పదవికి సంబంధించి అనేక శాసన ఆధారాలు ఆంధ్ర, కర్ణాటక ప్రాంతాల్లో లభిస్తున్నాయి. ముఖ్యంగా బాదామి చాళుక్యులు, కళ్యాణి చాళుక్యులు మరియు కాకతీయుల కాలంలో ఈ పదం ఎక్కువగా వాడబడింది. కళ్యాణి చాళుక్య చక్రవర్తి సోమేశ్వరుని కాలానికి చెందిన చందవల్లి/చందుపల్లి శాసనం (క్రీ.శ. **1048**)లో "నగవ వర్మ" అనే వ్యక్తిని "పెగ్గడ" అని సంబోధించారు. ఇక్కడ పెగ్గడ అంటే ఒక ఉన్నత స్థాయి పరిపాలనా అధికారి అని అర్థం. కాకతీయుల కాలం నాటి త్రిపురాంతకం శాసనం (ప్రకాశం జిల్లా) శాసనాల్లో మంత్రులను, సేనాపతులను "ప్రెగ్గడ" అని పిలిచినట్లు ఆధారాలు ఉన్నాయి. ఉదాహరణకు, గణపతిదేవుని కాలంలో ప్రసిద్ధ సేనాని అయిన "రేచర్ల రుద్రుడిని" సేనాపతి

Cover Page

INTERNATIONAL JOURNAL OF MULTIDISCIPLINARY EDUCATIONAL RESEARCH
ISSN:2277-7881(Print); IMPACT FACTOR :10.16(2026); IC VALUE:5.16; ISI VALUE:2.286
Peer-Peer Reviewed, Refereed & Open Access International Journal - As per UGC Norms
(Fulfilled Suggests Parameters of UGC by IJMER)
Volume:15, Issue:4(1), April 2026
Scopus Review ID: A2B96D3ACF3FEA2A
Article Received: Reviewed: Accepted
Publisher: Sucharitha Publication, India
Online Copy of Article Publication Available: www.ijmer.in

ప్రెగ్గడగా పేర్కొన్నారు.

అనంతపురం జిల్లా ధర్మవరం ప్రాంతంలో దొరికిన కొన్ని కన్నడ-తెలుగు మిశ్రమ శాసనాలలో స్థానిక పాలకుల కింద పనిచేసే మంత్రులను "మహాప్రధాని పెగ్గడ" అని వ్యవహరించారు.

కృష్ణా జిల్లాలోని శ్రీకాకుళం ఆంధ్రమహావిష్ణువు ఆలయ శాసనాలలో రాజ్య కార్యనిర్వాహక అధికారులను 'ప్రెగ్గడ'లుగా పేర్కొంటూ, వారు చేసిన భూదానాల వివరాలు ఉన్నాయి. చాళుక్యుల కాలం నాటి కొలనుపాక శాసనాలు (తెలంగాణ) శాసనాల్లో "శ్రీకరణం పెగ్గడ" (అకౌంట్స్ ఆఫీసర్) మరియు "మనే పెగ్గడ" (గృహ వ్యవహారాల మంత్రి) వంటి పదవులు కనిపిస్తాయి.

గమనిక :

శాసన భాషలో 'పెగ్గడ' అనేది కన్నడ ప్రభావం ఉన్న రూపం కాగా, అచ్చ తెలుగు శాసనాలలో అది 'ప్రెగ్గడ'గా రూపాంతరం చెందింది. ఈ పదవులే తరువాతి కాలంలో "ప్రగడ" అనే ఇంటిపేరుగా మారాయి.

తలారి అనే పదం అత్యంత కీలకమైనది. ఇది ప్రాచీన మరియు మధ్యయుగ కాలంలో శాంతిభద్రతలను కాపాడే ఒక ముఖ్యమైన పరిపాలనా పదవిని సూచిస్తుంది.

"తలారి" అంటే గ్రామస్థాయిలో పోలీసు విధులను నిర్వహించే అధికారి. గ్రామ రక్షకుడిగా రాత్రిపూట దొంగతనాలు జరగకుండా కాపాలా కాయడం, గ్రామంలో శాంతిభద్రతలను పర్యవేక్షించడం వీరి ప్రధాన బాధ్యత.

విజయనగర సామ్రాజ్య కాలంలో అమల్లో ఉన్న 'ఆయగార్' వ్యవస్థలో గ్రామాన్ని పరిపాలించే 12 మంది అధికారులలో తలారి ఒకరు. వీరికి జీతానికి బదులుగా పన్ను లేని భూములను ('మాన్యం') ఇచ్చేవారు. శాసనాల్లో వీరిని 'తలార' (Talara) అని కూడా పిలిచేవారు.

విజయనగర రాజుల కాలంలో సరిహద్దులను కాపాడటానికి 'ముత్రాచా' వంటి యోధ తెగలను తలారి పదవుల్లో నియమించేవారు. వీరికి తరువాత 'పాళెగాళ్లు' అనే బిరుదులు కూడా వచ్చేవి. కాలక్రమేణా ఈ పదవి అంతరించినా, 'తలారి' అనేది రాయలసీమ మరియు ఇతర తెలుగు ప్రాంతాల్లో ఒక ప్రముఖమైన ఇంటిపేరుగా స్థిరపడిపోయింది.

క్రీ.శ. 15వ శతాబ్దం - 17వ శతాబ్దం విజయనగర పరిపాలన కాలంలో లేపాక్షి నిర్మాణం జరిగిన కాలం. ఈ సమయంలో తెలుగు భాషకు పట్టాభిషేకం జరిగింది. అంతేగాకుండా ఈ కాలంలో విశిష్టంగా చెప్పుకోవాల్సిన విషయం సంస్కృత పదాల కలయిక పెరిగింది.

"నాయంకర" అనే పదం ప్రధానంగా చారిత్రక పరిపాలనా వ్యవస్థకు సంబంధించినది.నాయంకర వ్యవస్థ విజయనగర రాజుల కాలంలో (ముఖ్యంగా కృష్ణదేవరాయల సమయంలో) సైనిక సేవలకు ప్రతిఫలంగా పాలకులకు భూములను కేటాయించే పద్ధతిని 'నాయంకర వ్యవస్థ' అనేవారు. హిందూపురం పరిసరాల్లోని పెనుగొండ వంటి ప్రాంతాలు నాడు కీలకమైన అధికార కేంద్రాలు కావడం వల్ల ఈ పదం ఇక్కడి శాసనాలలో, వాడుకలో ఎక్కువగా కనిపిస్తుంది.

సాధారణంగా హిందూపురం ప్రాంతపు పాత తరపు మాటల్లో లేదా గ్రామాల్లో ఈ పదానికి రెండు రకాల అర్థాలు స్ఫురిస్తాయి.

ఎవరికైనా ఒక పని మీద లేదా ఆస్తి మీద పూర్తి అధికారం ఉంటే "అది వాని నాయంకరం" (అంటే అది వాడి ఏలుబడి లేదా హక్కు) అని వాడుతుంటారు. అంతేగాకుండా నాయంకర అనేది ఒక గౌరవప్రదమైన హోదా సూచించే పదంగా కూడా వినియోగంలో ఉంది.

ఈ ప్రాంతపు మాండలికంలో పదాల చివర 'అం' లేదా 'ము' అనే విభక్తి ప్రత్యయాలు సహజంగా వినిపిస్తాయి. నాయంకర అనేది సంస్కృత/తత్సమ రూపమైన 'నాయక' నుంచి పుట్టినప్పటికీ, పాలనా పరమైన హోదాగా 'నాయంకరము'గా స్థిరపడింది. హిందూపురం సరిహద్దు ప్రాంతం కావడంతో, కన్నడలోని 'నాయకస్థాన' అనే భావనతో సమానంగా 'నాయంకర' అనే పదాన్ని ఇక్కడ ఉపయోగిస్తారు.

ప్రస్తుత ఆధునిక హిందూపురం పట్టణ మాండలికంలో ఈ పదం యొక్క ప్రత్యక్ష వినియోగం తగ్గింది. అయితే

Cover Page

INTERNATIONAL JOURNAL OF MULTIDISCIPLINARY EDUCATIONAL RESEARCH
ISSN:2277-7881(Print); IMPACT FACTOR :10.16(2026); IC VALUE:5.16; ISI VALUE:2.286
Peer-Peer Reviewed, Refereed & Open Access International Journal - As per UGC Norms
(Fulfilled Suggests Parameters of UGC by IJMER)
Volume:15, Issue:4(1), April 2026
Scopus Review ID: A2B96D3ACF3FEA2A
Article Received: Reviewed: Accepted
Publisher: Sucharitha Publication, India
Online Copy of Article Publication Available: www.ijmer.in

పాత కాలపు జమీందారీ లేదా పాలెగాళ్ల కుటుంబాల్లో తమ పూర్వీకుల హోదాను (ఇంటి పేర్లు/బిరుదులు) చెప్పుకోవడానికి ఈ పదాన్ని ప్రస్తావిస్తారు. ఇక్కడి వీధి నాటకాలు, తోలుబొమ్మలాటలు (ముఖ్యంగా లేపాక్షి పరిసరాల్లో) మరియు చారిత్రక కథా కాలక్షేపాల్లో నాయంకర పద వినియోగం నేటికీ వినబడుతుంది. సంగ్రహంగా చెప్పాలంటే, హిందూపురం మాండలికంలో నాయంకర అనేది కేవలం ఒక పదం మాత్రమే కాదు, అది ఆ ప్రాంతపు వీరత్వం, చారిత్రక వైభవం మరియు విజయనగర పాలనా ముద్రకు సజీవ సాక్ష్యం.

"నాయంకర" అనే పదం విజయనగర రాజుల కాలం నాటి అనేక శాసనాలలో స్పష్టంగా కనిపిస్తుంది, ముఖ్యంగా శ్రీ సత్యసాయి జిల్లాలోని హిందూపురం, పెనుగొండ, గోరంట్ల పరిసర ప్రాంతాలలో లభించిన శిలా శాసనాలు ఈ పదం యొక్క పరిపాలనా ప్రాముఖ్యతను ధ్రువీకరిస్తున్నాయి.

మూడవ శ్రీరంగరాయల కాలం నాటి కొడిగేపల్లి శాసనం క్రీ॥శ॥ **1645** (శక సంవత్సరం **1567**) కొడిగేపల్లిలోని ఆంజనేయ స్వామి ఆలయ సమీపంలో ఉంది. ఇందులో 'రావెల వెంకటాద్రి' అనే నాయకుడు, రాజు నుండి నాయంకరంగా పొందిన భూముల గురించి ప్రస్తావన ఉంది.

కృష్ణదేవరాయల కాలం నాటి భైరసముద్రం శాసనం (క్రీ॥శ॥ **1522**) 'నరస నాయకుడు' అనే అధికారికి కుందుర్పి సీమను నాయంకరంగా ఇచ్చినట్లు పేర్కొనబడింది. ఇందులో "మహానాయంకరాచార్య" అనే బిరుదు కూడా కనిపిస్తుంది.

విజయనగర సామ్రాజ్యానికి రెండో రాజధానిగా ఉన్న పెనుగొండ వద్ద లభించిన అనేక శాసనాలలో (ఉదా:క్రీ॥శ॥ **1354** నాటి బుక్కరాయల శాసనం) ఈ పదం వాడుకలో ఉంది. రాజులు తమ సేనానులకు సైనిక సేవలకు ప్రతిఫలంగా కొన్ని గ్రామాలను లేదా సీమలను 'నాయంకరము'గా (అంటే పాలకునిగా అధికారం ఇస్తూ) కేటాయించినట్లు ఈ శాసనాలు వివరిస్తాయి.

అనంతపురం జిల్లాలోని సదాశివరాయల కాలం నాటి యెర్రతిమ్మరాయ చెరువు శాసనంలో కూడా నాయక పదవులను, నాయంకర క్షేత్రాలను ప్రస్తావించారు. ప్రకాశం మరియు కర్నూలు జిల్లాల్లో లభించిన **17**వ శతాబ్దపు శాసనాల్లో "అమర నాయంకర" అనే పూర్తి రూపం కనిపిస్తుంది. ఈ శాసనాలు ప్రధానంగా South Indian Inscriptions Volume **16** వంటి ప్రామాణిక గ్రంథాలలో నమోదు చేయబడ్డాయి.

"సుంకం" అనేది కేవలం పన్ను మాత్రమే కాదు, అది ఒక వ్యవస్థీకృత ఆర్థిక మూలస్తంభం. సుంకం ఒక ప్రాంతం నుండి మరొక ప్రాంతానికి వస్తువుల రవాణాపై లేదా విదేశాల నుండి దిగుమతి అయ్యే వస్తువులపై ప్రభుత్వం విధించే పన్ను. రాజులు నాయంకరంగా ఇచ్చిన భూములలో సుంకాలను వసూలు చేసే అధికారాన్ని ఆయా నాయకులకు (అమరనాయకులకు) కట్టబెట్టేవారు. వీరు వసూలు చేసిన సుంకంలో కొంత భాగాన్ని కేంద్ర ప్రభుత్వానికి (రాజుకు) పంపగా, మిగిలినది తమ సైనిక నిర్వహణకు వాడుకునేవారు.

హిందూపురం పరిసరాల్లోని శాసనాల ప్రకారం నాటి కాలంలో వివిధ రకాల సుంకాలు వాడుకలో ఉండేవి. స్థానిక మార్కెట్లు లేదా సంతలలో విక్రయించే వస్తువులపై వేసే పన్ను స్థల సుంకం. వస్తువులను ఒక ఊరి నుండి మరో ఊరికి రవాణా చేసేటప్పుడు దారిలో ఉన్న 'సుంకద కట్టె' (టోల్ గేట్ వంటివి) వద్ద వసూలు చేసే పన్ను మార్గ సుంకం.
దుకాణాల నిర్వహణపై విధించే పన్ను అంగడి సుంకం.

హిందూపురం అప్పట్లో పెనుగొండ రాజ్యం పరిధిలో ఉండేది. ఇక్కడ లభించిన శాసనాల ప్రకారం, విజయనగర రాజులు కొన్నిసార్లు ఆలయాల నిర్వహణ కోసం నిర్దిష్ట వస్తువులపై (ఉదా: ఉప్పు, ధాన్యం) వచ్చే సుంకాలను దానంగా ఇచ్చేవారు.

పూర్వం సుంకాలు వసూలు చేసే వ్యక్తిని 'సుంకరి' అనేవారు. నేటికీ గ్రామాల్లో నీటి తీరువా వసూలు చేసేవారిని లేదా గ్రామ సహాయకులను కొన్ని చోట్ల ఈ పేరుతో పిలుస్తుంటారు. "సుంకం లేని ఊరు లేదు" వంటి సామెతలు ఈ పదం యొక్క వ్యాప్తిని సూచిస్తాయి.

లేపాక్షి ఆలయ నిర్మాణ ప్రభావంతో శిల్పకళ, నాట్య కళకు సంబంధించిన పదాలు (మంటపం, జతులు, ముద్రలు)

Cover Page

INTERNATIONAL JOURNAL OF MULTIDISCIPLINARY EDUCATIONAL RESEARCH
ISSN:2277-7881(Print); IMPACT FACTOR :10.16(2026); IC VALUE:5.16; ISI VALUE:2.286
Peer-Peer Reviewed, Refereed & Open Access International Journal - As per UGC Norms
(Fulfilled Suggests Parameters of UGC by IJMER)
Volume:15, Issue:4(1), April 2026
Scopus Review ID: A2B96D3ACF3FEA2A
Article Received: Reviewed: Accepted
Publisher: Sucharitha Publication, India
Online Copy of Article Publication Available: www.ijmer.in

సామాన్యుల భాషలో చేరాయి.

రాతి నిర్మాణాల్లో "మంటపం" అనేది విజయనగర శైలి వాస్తుకళలో అతి ముఖ్యమైన భాగం. హిందూపురం, లేపాక్షి, పెనుగొండ ప్రాంతాల్లోని మంటపాలు కేవలం విశ్రాంతి కోసమే కాకుండా, సామాజిక, రాజకీయ మరియు మతపరమైన కేంద్రాలుగా విరాజిల్లాయి. శాసనాల్లో ఈ పదాన్ని వివిధ ప్రయోజనాల కోసం నిర్మించిన కట్టడాలను వివరించడానికి ఉపయోగించారు.

స్వామివారి వివాహ వేడుకలు జరిపే వేదిక కళ్యాణ మంటపం. (లేపాక్షి వీరభద్రస్వామి ఆలయంలోని ప్రసిద్ధ కళ్యాణ మంటపం దీనికి గొప్ప ఉదాహరణ). నాయంకర వ్యవస్థలో పాలకులు లేదా నాయకులు సభలు నిర్వహించే చోటు అస్థాన మంటపం. ఉత్సవాల సమయంలో దేవుని ఉత్సవ మూర్తులను ఉంచే వేదిక వసంత మంటపం.

హిందూపురం పరిసరాల్లోని మంటపాలు "విజయనగర వాస్తు శైలి"కి నిదర్శనాలు. ప్రతి మంటపం స్తంభాల మీద నాట్యగత్తెలు, సంగీత వాయిద్యకారులు, మరియు పురాణ గాథల శిల్పాలు ఉంటాయి. లేపాక్షి మంటపంలోని వేలాడే స్తంభం ప్రపంచ ప్రఖ్యాతి గాంచింది.

హిందూపురం ప్రాంతపు వాడుక భాషలో ఇంటి ముందు చిన్న అరుగు ఉంటే దాన్ని మామూలు మాటల్లో అంటారు కానీ, ఏదైనా దేవాలయ లేదా రాతి నిర్మాణాన్ని గౌరవంగా 'మంటపం' అనే పిలుస్తారు. ఊరి మధ్యలో ఉన్న రచ్చబండను లేదా రాతి వేదిక/గ్రామకట్టను కూడా కొన్ని గ్రామాల్లో "మంటపం" అని వ్యవహరిస్తారు. ఇక్కడ పంచాయతీలు, తీర్పులు (నాయంకర కాలం నాటి పద్ధతిలో) జరిగేవి.

"జతులు" అనే పదం ప్రధానంగా శాస్త్రీయ నృత్యం, సంగీతం మరియు శిల్పకళా సంప్రదాయాలకు సంబంధించినది. నాట్య శాస్త్రం ప్రకారం నృత్యంలో పాదాల కదలికలు మరియు తాళం యొక్క లయబద్ధమైన అమరికను 'జతి' అంటారు. లేపాక్షిలోని ప్రసిద్ధ నాట్య మంటపం స్తంభాలపై చెక్కబడిన నాట్యగత్తెల శిల్పాలు వివిధ రకాల జతులను ప్రదర్శిస్తున్నట్లుగా ఉంటాయి. ఇక్కడి శిల్పకళలో జతుల యొక్క గమనాన్ని, భంగిమలను అత్యంత సూక్ష్మంగా చెక్కారు.

విజయనగర కాలంలో నాయంకరం పొందిన పాలకులు కళలను ప్రోత్సహించేవారు. ఆలయాల్లో ధూప దీప నైవేద్యాలతో పాటు, "రంగ భోగం" (నృత్య సంగీత సేవలు) కోసం ప్రత్యేకంగా నిధులు కేటాయించేవారు. ఈ సేవల్లో పాల్గొనే నర్తకీమణులు (దేవదాసీలు లేదా రాజనర్తకులు) ప్రదర్శించే జతులకు ప్రతిఫలంగా భూములను (మాన్యాలు) ఇచ్చినట్లు శాసనాలు చెబుతున్నాయి.

జతులు పలకడానికి 'మృదంగం' లేదా 'ఘటం' వంటి వాద్యాలను ఉపయోగిస్తారు. లేపాక్షి మంటపాల్లోని స్తంభాలపై మృదంగం వాయిస్తున్న శిల్పాలు ఈ జతుల సంప్రదాయానికి సజీవ సాక్ష్యాలు.

పరిపాలనా పరంగా ముద్ర అనే పదాన్ని ఎలా వాడేవారో చూస్తే, నాయంకర వ్యవస్థలో 'ముద్ర' అనేది అధికారానికి చిహ్నం. రాజు పంపే ఆజ్ఞాపత్రాల (శాసనాల) పైన, నాయంకర పాలకులకు ఇచ్చే పట్టాల పైన రాజముద్ర ఉండేది. దీనిని "ముద్రిక" అని కూడా అంటారు. చెక్ పోస్టుల (సుంకద కట్టె/కట్ట) వద్ద వసూలు చేసిన పన్నుకు రసీదుగా లేదా వస్తువుల రవాణాకు అనుమతిగా 'ముద్రలు' వేసేవారు అది సుంకం ముద్ర.

లేపాక్షి వంటి దేవాలయాల్లోని మంటపాలలో ఉన్న శిల్పాలు వివిధ రకాల హస్త ముద్రలను (ఉదా: అభయ ముద్ర, వరద ముద్ర, జ్ఞాన ముద్ర) ప్రదర్శిస్తాయి. నాట్య మంటపంలోని శిల్పాలు జతులు చేసేటప్పుడు ధరించే పతాక, త్రిపతాక వంటి వివిధ భరతనాట్య ముద్రలను స్పష్టంగా కలిగి ఉంటాయి. ఇవి ఆ కాలపు ఉన్నతమైన నాట్య నృత్య ముద్రలు. ఇవి ఆనాటి కళా విజ్ఞానానికి నిదర్శనం.

హిందూపురం మరియు పరిసర రాయలసీమ ప్రాంతాల్లో వైష్ణవ సంప్రదాయం బలంగా ఉండేది. వైష్ణవాలయాల్లో భక్తుల భుజాలపై శంఖ చక్రాల గుర్తులను వేడి ముద్రలతో వేసే ఆచారం ఉంది. దీనిని "ముద్రలు వేయించుకోవడం" (తప్త ముద్రలు) అని స్థానిక మాండలికంలో అంటారు. శాసనాల చివరన సూర్య-చంద్రుల ముద్రలు లేదా వామన ముద్రలు(శిలా ముద్రలు) వేయడం ద్వారా ఆ దానం చంద్రార్కస్థాయిగా (శాశ్వతంగా) ఉండాలని సూచించేవారు. నాయంకర కాలంలో ఒక అధికారికి అధికారం ఇచ్చేటప్పుడు ముద్ర ఉంగరాన్ని ప్రధానం చేసేవారు.

Cover Page

INTERNATIONAL JOURNAL OF MULTIDISCIPLINARY EDUCATIONAL RESEARCH
ISSN:2277-7881(Print); IMPACT FACTOR :10.16(2026); IC VALUE:5.16; ISI VALUE:2.286
Peer-Peer Reviewed, Refereed & Open Access International Journal - As per UGC Norms
(Fulfilled Suggests Parameters of UGC by IJMER)
Volume:15, Issue:4(1), April 2026
Scopus Review ID: A2B96D3ACF3FEA2A
Article Received: Reviewed: Accepted
Publisher: Sucharitha Publication, India
Online Copy of Article Publication Available: www.ijmer.in

టిప్పు సుల్తాన్, బ్రిటీష్ వారి పాలనాకాలం(క్రీ॥శ॥18వ శతాబ్దం - 19వ శతాబ్దం).ఈ కాలంలో 'మండి' (మార్కెట్). మండి అనే పదం కేవలం ఒక సాధారణ పదం మాత్రమే కాదు, అది ఆ ప్రాంతపు వాణిజ్య మరియు సామాజిక జీవన శైలిని ప్రతిబింబించే ఒక ముఖ్యమైన పదం. భాషా శాస్త్ర పరంగా దీనిని మూడు కోణాల్లో చూడవచ్చు. భాషా శాస్త్ర వ్యుత్పత్తిని పరిశీలిస్తే ఈ పదం సంస్కృతంలోని 'మండప్తిక' (Maaptik) నుండి ఉద్భవించింది. దీనికి 'అలంకరించబడిన హాలు' లేదా 'పెద్ద షెడ్' అని అర్థం. ఇది ప్రాకృతం మరియు ఇతర ఉత్తరాది భాషల ద్వారా 'మండి'గా మారింది. ఇది ఒక అన్యదేశ్యం. వ్యాపార నిమిత్తం అరబిక్ (మంది - ఆహారం లేదా సమూహం) మరియు హిందీ ప్రభావంతో తెలుగులోకి చేరింది.

అర్థ పరిణామం చెందిన విధం చూస్తే, హిందూపురం మాండలికంలో ఈ పదం ప్రధానంగా రెండు సందర్భాలలో కనిపిస్తుంది. హిందూపురం పట్టుమరియు చింతపండు వంటి వ్యవసాయ ఉత్పత్తులకు అతిపెద్ద కేంద్రం. ఇక్కడ 'మండి' అంటే రైతులు తమ సరుకును టోకుగా అమ్మే పెద్ద వర్తక కేంద్రం (హోల్-సేల్ మార్కెట్). ఉదాహరణకు: "పట్టు మండికి వెళ్తున్నాం". సముదాయం లేదా సమూహం అనే అర్థంలో భాషా శాస్త్ర పరంగా, ఇది 'మంది' అనే తెలుగు పదం యొక్క మాండలిక రూపం. కన్నడ సరిహద్దు ప్రభావం వల్ల 'మంది' అనే పదం 'మండి'గా పలకడం సహజం.

హిందూపురం కర్ణాటకకు అతి సమీపంలో ఉండటం వల్ల, కన్నడలోని 'మండి' (మోకాలు-ఈ అర్థం వేరు) మరియు హిందీలోని 'మండి' (మార్కెట్) పదాల ప్రభావం ఇక్కడి తెలుగుపై ఉంది. రాయలసీమ మాండలికంలో ముఖ్యంగా అనంతపురం జిల్లాలో 'న' మరియు 'ణ' శబ్దాల మధ్య స్పష్టత తక్కువగా ఉంటుంది. దీనివల్ల 'మంది' అనే పదం ఉచ్చారణలో 'మండి'గా ధ్వని పరిణామం చెందుతుంది. 'సౌదా' (వ్యాపారం), 'బేరం' వంటి ఉర్దూ/పర్షియన్ పదాలు హిందూపురం వ్యాపార మాండలికంలో చేరాయి. బ్రిటీష్ కాలంలో 'కలెక్టర్', 'కోర్టు', 'ఆర్డర్' వంటి ఆంగ్ల పదాలు పరిపాలనలో భాగమయ్యాయి.

ముగింపు :

హిందూపురం మాండలికం కేవలం ఒక భాషా రూపం మాత్రమే కాదు; అది ఆంధ్ర-కర్ణాటక సరిహద్దుల మధ్య వికసించిన ఒక అపూర్వ సంస్కృతికి నిలువుటద్దం. కన్నడ పదాల కలయికతో, ఉర్దూ భాషా సౌరభంతో, స్వచ్ఛమైన రాయలసీమ యాసతో ముడిపడి ఉన్న ఈ మాండలికం, ఇక్కడి ప్రజల జీవనశైలిని, వారి వ్యాపార నైపుణ్యాన్ని మరియు ఆత్మీయతను చాటి చెబుతుంది. ఆధునీకరణ నేపథ్యంలో మాండలికాలు మరుగున పడిపోతున్న తరుణంలో, హిందూపురం వంటి ప్రాంతీయ భాషా వైవిధ్యాన్ని కాపాడుకోవడం మన అస్తిత్వాన్ని గౌరవించుకోవడమే అవుతుంది. ఈ యాసలోని తీయదనం, ఇక్కడి మనుషుల మనసుల లాగే ఎంతో స్వచ్ఛమైనది.

ఆధార గ్రంథాలు ;

1.భద్రిరాజు కృష్ణమూర్తి (సంపాదకులు), తెలుగు వృత్తి పదకోశం: కుమ్మరి, కమ్మరి (సంపుటం 1), తెలుగు అకాడమీ, హైదరాబాద్, 1974.

2.తూమాటి దోణప్ప, తెలుగు మాండలిక శబ్దకోశం, ఆంధ్ర సారస్వత పరిషత్తు, హైదరాబాద్.

3.తెలుగు అకాడమీ, అనంతపురం జిల్లా మాండలిక భాషా స్వరూపం (మాండలిక అధ్యయన గ్రంథమాల), తెలుగు అకాడమీ ప్రచురణ.

4. పి.ఎస్. సుబ్రహ్మణ్యం, ద్రావిడ భాషాశాస్త్రం, తెలుగు అకాడమీ, హైదరాబాద్.

5. కొత్తపల్లి వీరభద్రరావు, తెలుగుపై కన్నడ ప్రభావం, ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ.

6. చిలుకూరి నారాయణరావు, ఆంధ్రభాషా చరిత్రము, వావిళ్ల రామస్వామి శాస్త్రులు & సన్స్.

7. District Gazetteer, Anantapur District Gazetteers, Government Press(పాత కాలపు వృత్తివివరాల కోసం).